

Jestliže se česky napsaný román jmenuje *Němci* a značná část jeho děje se odehrává v pohraničí = Sudetech, navozuje to v dnešním českém čtenáři dvojí možné očekávání. Historicky starší je to, které v každém Germánovi vidí podlého esesáka a kolonizaci vysídleného pohraničí vykládá jako spravedlivý návrat české země do rukou těch, jimž právem patří. Poslední desetiletí ovšem akcentovala spíše pojetí Sudet jako ostrova staleté lidské a národní harmonie, jehož idylčnost byla sice maloučkou narušena lapáliemi zvanými nacismus, okupace a válka, který ale zanikl až poté, co zločinní Češi začali naprosto bezdůvodně vraždit a vyhánět hodné a bezbranné Němce. Oba tyto výklady mají jedno společné: jsou dány potřebou pojmenovávat, kauzálně vysvětlovat a k dnešku vztahovat proběhlé historické události, a bohužel také propadat kouzlu typizovaných výkladů, které mnohoznačnost minulosti redukuje na triviální obrazy dobra a zla.

Čtyřsetstránkový román Jakuby Katalpy ovšem vyrůstá z odlišných základů. Jeho autorku totiž skutečně „berou“ jen individuální osudy konkrétních mužů a žen, a jestliže se ani ona nedokáže dějinám vyhnout, je to jen kvůli tomu, že i ona ví, že naše životy jsou chtě nechtě čímsi takovým ovlivňovanými.

Román *Němci* otevírají a uzavírají kapitoly, jejichž vyprávěčkou je dnešní mladá žena vyprovokovaná smrtí svého otce Konráda k pátrání po rodinném tajemství, respektive po tom, proč jej jeho (německá) matka zanechala jako dítě po válce na výchovu jiné (české) ženě a víc se o něj nestarala. Střed a vlastní těžiště románu pak utváří part vyprávěče vševědoucího, který přibližuje

příběh oné tajemné babičky Kláry. Hlavní pozornost věnuje jejím létům dívčím, prožitým v Německu za nastupujícího nacismu, a zejména době válečné, kdy Klára opustila rodiče a Říši a stala se učitelkou v malé zapadlé horské vesnici kdesi v Sudetech. Román tu přitom rozvíjí archetyp známý u nás zvláště z *Jozovy Hanule*, popřípadě z filmových *Želár*, tedy příběh o krásné mladé ženě, která je nucena žít v naprosto cizím, víceméně barbarském prostředí a naváže v něm nerovný vztah s nevzdělaným mužem. V Klárině případě jde o místního démonického rasa a vycpavače, s nímž si pak po několik let sexuálně užívá, aniž by se však zamilovala a ze „zvířete“ se stal „krásný princ“. Naopak její milenec zůstává stále stejně páchnoucím, odporným a sobeckým individuem, které ona posléze nenávidí natolik, že se ho pokusí zavraždit. Podstatnější ovšem je, že v poválečných měsících, kdy vládu v pohraničí přebírají Češi, Klára otěhotní s nepříliš přitažlivým učitelem, jenž navíc před očekávaným odsunem dá přednost sebevraždě.

To, proč Kláru samu nechtěl nikdo odsunout, proč porodila v Praze, jak jí o dítě připravila jiná žena, jak se bez něj vrátila zpět do Německa a jak to nakonec vše dopadlo, to vše ponechávám laskavému čtenáři, který si jistě konec příběhu rád sám přečte. Nebude mu to, myslím, dělat velké potíže, protože Katalpa se v románu *Němci* projevuje jako profesionálně zdatná spisovatelka, vyprávějící stylem až mužsky věcným a úsečným, mnohdy i ironickým a drsným, a to prostřednictvím krátkých a zpravidla také jemně vypointovaných kapitol. Neobtěžuje čtenáře přílišnou psychologii a všelijakým dalším mudrováním. Důraz klade na

činy a jejich bezprostřední reflexe. Zvláštní zálibu přitom má ve vykreslování lidských biografii, takže s velkou chutí do příběhu vnáší všelijaké odbočky a román zabydluje životními peripetiemi téměř každé epizodické postavy či postavíčky.

Pokud vám toto stačí, budete spokojeni. Problém ale nastane, pokud byste *Němce* chtěli číst jako historický román, tedy jako vyprávění o určité konkrétní zemi v dané dějinné situaci. Autorka sice své vyprávění uzemňuje nesčetnými poukazy na dějinné události a nešetří ani historickými detaily (důležitým motivem pro ni je „mizení“ Židů a s tím spojené trauma), současně ale zjevně dějiny nevnímá jako literární téma a závažný problém, který by bylo třeba řešit a vztahovat k dnešku. Minulost, v níž se příběhy jejích postav odehrávají, je pro ni spíše kulisou, dobovým zhmotněním stále stejných společenských tlaků. Chápe ji jako zajímavou a mnohobarevnou, byť i mnohdy realisticky vyvedenou dekoraci, na jejímž pozadí lze sprádat řetězce osobních vztahů, vyprávět o tom, jak se lidé setkávají, milují, rozcházejí a umírají – a také přizpůsobují tomu, co se kolem nich děje. Třebaže tedy Katalpa svůj román nazývá *Němci*, asi by se měl jmenovat spíše *Lidé*, neboť by nebylo příliš těžké ho bez větší újmy po příslušných úpravách přesunout do komunistického Československa nebo do anglických kolonií na konci devatenáctého století.

Román Jakuby Katalpy má být evokací normálního každodenního života v čase. Shrnuje příběhy obyčejných lidí, kteří mají své starosti, a tak si mnohdy málem ani nevšimnou, že moc převzal nějaký diktátor. To spíše trpné pocítí bolestné důsledky

politiky. K hlubší úvaze o charakteru moci a svém vztahu k ní ovšem postavu Kláry nepřivede ani to, že je jí před svatbou nečekaně popraven ženich. A není to její chyba – je to autorka, která záměrně ignoruje politickou a ideologickou rovinu lidského myšlení. Podařil se jí tak mistrovský kousek: vyprávět o „normálních“ Němcích v nacistickém Německu třicátých a čtyřicátých let, a přitom víceméně abstrahovat od takových věcí, jako je jejich víra v národ, nacistickou stranu a nacionální program. V románu chybí postava, která by žila národem a chtěla se chopit „kormidla dějin“, naopak převažují takové, které berou momentální moc jako samozřejmost, na niž je zbytečné vytvářet si vlastní názor.

Nezájem o dějiny se projevuje i v autorčině práci s jazykem. Jazykový problém je tu občas výslovně tematizován, například v okamžiku, kdy mají děti v Sudetech zakázáno mluvit česky. Katalpa však píše česky pro Čechy, a tak si snad ani neuvědomuje, že součástí národnostních zápasů byla také snaha jazykově si určitý prostor přisvojit. Jejím sudetským Němcům nejenže nevádí užívat české názvy obcí, ale dokonce v němčině uvažují „česky“: například odvozuji název obce Rzy od rezavé barvy, neboť autorka drobtácko pozapomněla, že se rez v jejich řeči řekne *Rost* a rezavý *rostig*.

Obdobných – byť pro nepozorného čtenáře mnohdy téměř nepostřehnutelných – nepřesností je v románu nemálo. Nepochybně proto, že autorku daleko více bavilo volně fabulovat lidské příběhy než literárními prostředky zkoumat a věrohodně evokovat specifičnost jedinečné historie.

Pavel Janoušek

POZNÁMKA

ODVRÁCENÁ STRANA?

Ještě před svým odjezdem z Francie mi v Paříži telefonoval bulharský básník Kiril Kadijskij – jenž se tu měl stát kulturním atašé – a požádal mě o předběžné svolení k tomu, aby v Bulharsku vyšel výběr z mých básní. Nebyl jsem proti, poslal jsem také Kadijskému některé své sbírky. Marně jsem pak nicméně čekal na pokračování, na návrh výběru básní a kompozice knihy, případně na smlouvu; uložil jsem tak v duchu záležitost k jiným chimérickým návrhům, které mi zkrížily cestu, a dál na ni nemyslel. Po čtení, které mi po návratu do Prahy v roce 2006 uspořádal Francouzský institut, však ke mně přistoupil podivný muž, jako vystřižený z levného špionážního románu, předal mi nevelkou obálku spolu s pozdravem od Kirila Kadijského a znovu zmizel v davu.

Dorazil jsem tenkrát na čtení s dost vysokou horečkou, až druhý den a doma jsem opravdu objevil, co obálka obsahuje: knížku v bulharštině, na jejíž obálce figuruje vedle mé fotografie mé zdeformované jméno (Peter místo Petr) a titul *Poezija*, s upřesněním, že jde o 20. svazek ediční řady *Ars poetica europea*, vydávané nakladatelstvím *Nov Zlatorog*. Po otevření knihy jsem zjistil, že je to dost nehorázný salát textů vybraných nejenom z různých sbírek a víceméně nahodile seřazených, ale místy dokonce složených

z úryvků básní, které spolu nemají nic společného; o galimatyáši, jímž je doprovodný medailon s bio-bibliografickými údaji, radši pomlčím. To vše aniž by na knihu existovala smlouva nebo jiná řádná dohoda (ani se mnou, ani s původními nakladateli), bez svolení autorky fotografie na obálce i bez uvedení jejího jména.

Pan Kadijskij, jemuž jsem vzápětí napsal do Paříže, abych mu sdělil svůj údiv a požádal ho o stažení toho paskvilu z prodejce, se ani nenamáhal s omluvou; v odpovědi si pouze povzdechl, že je škoda „těch krásných překladů“, vyřazení knihy z oběhu nicméně slíbil. Kniha přesto byla i nadále nabízena na internetu; napsal jsem proto přímo do nakladatelství, dopis se mi ale vrátil zpátky. Úřední zdůvodnění: adresát neznámý. Na nový dopis už pan Kadijskij neodpověděl...

Není jisté těžké celý případ „rozluštit“: pan Kadijskij – co redaktor dotyčné ediční řady – a nakladatelství, jehož je možná jediným reálným „subjektem“ (jako může být sám překladatelem básní, pro něž měl vedle českých i francouzské podklady), prostě pod záminkou, že budou vydávat výběry z básníků různých zemí, vytáhli z evropských fondů podporu v rámci jakéhosi Veleprojektu, jenž je honosně uveden v záhlaví celé knihy („Culture 2000“). O jeho skutečnou realizaci ovšem nešlo; stačilo pro formu – a pro případnou kontrolu – vyrobit fanto-

matické knihy-makety, jejichž vzorek jsem popsal výš. I to tedy zřejmě patří k literárnímu dění v současném Bulharsku, kdyby jen na jeho odvrácené straně. A mohou tu zřejmě najít inspiraci i někteří z protřejejších kšeftsmanů s knihami u nás...

Petr Král

P. S. Tento text byl psán jako příspěvek do minulého, bulharského čísla *Tvaru*, pořadatelé čísla a domobraně bulharistů, již se obklopil, se jej však nakonec podařilo z čísla vypudit. Bezpochyby v zájmu objektivitě obrazu, jež chtěli o literárním životě v Bulharsku podat.

...

Ačkoliv se mi služba ve *Tvaru* už zkrátala na minimum, stále ještě za vše, co je v časopise publikováno, nesu odpovědnost. Ani kolega Škrabal, hlavní redaktor „bulharského“ čísla, ani žádní „domobranci“ by mne nepřesvědčili k jakémukoliv vypuzování, kdybych nabyt předsvědčení, že Králova glosa opravdu patří do kontextu toho, co jsme chtěli minulým *Tvarem* obecně sdělit, a sice že české čtenáře obohatí, budou-li bulharskou literaturu a její tvůrce sledovat. Leč usoudil jsem, že by popis lapálie, která se Petru Královi přihodila, působil na stránkách „bulharského“ čísla jako zlotajné a mračnopozorně plivání do polívky implicitně odkazující k jakési kolektivní vině. Píše tu Král

„v zájmu objektivitě“ o běžné situaci v bulharském literárním provozu, anebo měl básník jenom „objektivní“ smůlu, že jej zneužilo a využilo pár podivných čiperů, kteří se ostatně v různých verzích vyskytují tu a tam po celém světě? Nevím a nevědí to ani ostatní redaktori *Tvaru*. Ba odhaduji, že to neví ani Petr Král. Proto jeho glosu publikujeme až nyní a prosím, aby byla vnímána výhradně jako kritika nezodpovědné a neprofesionální práce jednoho evropského nakladatelství.

Lubor Kasal

PŘÁNÍ

Třidvacátý ročník *Tvaru* jest tímto číslem završen, ten další, čtyřicátý, propukne 10. ledna 2013.

Zatím se, milí čtenáři, kolegové, básníci, spisovatelé a kritici, můžeme krásně zabavit balením a rozbalováním vánočních dárků, přípravou a pojidáním svátečních pokrmů, odpalováním novoroční pyrotechniky či zacpáváním uší pejskům a kočičkám, aby se nebáli, vymyšlením novoročních předsevzetí a jejich odkládáním na jindy, a vůbec celou tou nadějeplnou barevně pableskující tmou, kterou toto období obvykle přináší. Přejeme Vám z celého srdce, aby Vám bylo na světě dobře a smysluplně – nejen o Vánocích, ale i po celý příští rok.

Vaše

redakce

ERRATA č. 20/2012

V recenzi románu Jiřího Šimáčka *Charakter* z pera Erika Gilka vypadlo z názvu *Nenápadný mistr stylu* poslední „u“. K tomuto deformujícímu výpadku písmene došlo na str. 22. Recenzentovi i čtenářům se omlouváme.

red

Tvar můžete objednat e-mailem, telefonicky nebo poštou

redakce@itvar.cz

Tvar, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

tel.: 234 612 398, 234 612 399

Cena pro předplatitele 25,- Kč

Pokud hodláte věnovat předplatné jako vánoční dárek,

obdržíte certifikát se Zlou ovcí